

Marcin GRABKOWSKI
Kraków

PATROCINIA W PREPOZYTURZE KIELECKIEJ I DEKANATU RADOMSKIEGO W OKRESIE PRZEDROZBIOROWYM

Jak dotąd¹, tereny prepozytury kieleckiej i dekanatu radomskiego nie doczekały się szczegółowych opracowań na temat tamtejszych patrocinów. Przyczyniło się to do podjęcia przeze mnie decyzji, aby objąć badaniami właśnie ten rejon Polski. O tym, że wybór padł zarówno na prepozyturę kielecką, jak i dekanat radomski zadecydował fakt, że już w okresie średniowiecza były one szczególnie mocno ze sobą związane. Między innymi, dziekan kolegiaty kieleckiej jednocześnie pełnił funkcję archidiacona radomskiego, a jego uposażenie było zlokalizowane w okolicy Radomia².

Prepozytura kielecka i dekanat radomski są dwiema jednostkami administracji kościelnej, które uformowały się w północnej części diecezji krakowskiej, w bezpośrednim sąsiedztwie archidiecezji gnieźnieńskiej. Badacze nie są zgodni w kwestii czasu ich powstania. W toku toczącej się dyskusji wysuwali oni hipotezy, na podstawie których ogólnie można stwierdzić, iż granice prepozytury kieleckiej wytyczono w okresie między drugą połową XII a XIV wiekiem³. Natomiast dekanat radomski najprawdopodobniej zaczął funkcjonować w latach 1577–1598⁴. Podobnie zasięg

¹ Artykuł jest częściowo oparty na materiale zebrany do rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Rajmana.

² Por. T. Lalik, *Sandomierskie we wczesniejszym średniowieczu. Prowincja, księstwo, województwo*, [w:] *Studia Sandomierskie. Materiały do dziejów miasta Sandomierza i regionu sandomierskiego*, red. T. Wąsowicz, J. Pazdura, Sandomierz 1967, s. 65–66.

³ Por. P. Szafran, *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, Lublin 1958, s. 31; E. Wiśniowski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*, Warszawa 1965, s. 26–36; B. Rzewuska-Kurzeja, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze kieleckiej w średniowieczu*, „Nasza Przyszłość” 59:1983, s. 71–77; B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2002, s. 81–82.

⁴ Por. S. Litak, *Sieć parafialna archidiaconatu radomskiego w okresie przedrozbiorowym*, „Sprawozdania Tow. Nauk. KUL” 9:1958, (1959), s. 103–104; A. Dunin-Wąsowi-

terytorialny prepozytury budzi kontrowersje. Parafie: Momina, Szewna, Mychów i Baćkowice charakteryzujące się sporną przynależnością administracyjną, w niniejszym artykule znalazły się w obrębie zainteresowań badawczych. Rozbieżności te w dużej mierze wynikają ze skąpej bazy źródłowej, jaką mają do dyspozycji uczeni, zajmujący się średniowiecznymi dziejami tych terenów. Utrudnia to także badania nad patrociniami stosowanymi od najdawniejszych czasów na terenie prepozytury kieleckiej i dekanatu radomskiego. Dostępne informacje na ten temat są rozproszone w różnorodnych źródłach. Wśród nich na uwagę zasługują dzieła Jana Długosza oraz nowożytnie protokoły wizytacyjne.

Podczas analizy tekstów źródłowych pojawiły się trudności z identyfikacją patrociniów ołtarzowych. W skrócie rzecz ujmując, problematyka wezwań ulega nieraz zatarciu z powodu drobiazgowych opisów altarii kościelnych, uwzględniających takie detale, jak wszelkiego rodzaju figurki, rzeźby, obrazy, wszystkie przedstawiające świętych. Zawierały one również, często trudne do zidentyfikowania, wiadomości na temat wezwania. Parokrotnie nie udało się natrafić na jakikolwiek jego ślad. Zamiast podać nazwę wezwania, w protokołach powizytacyjnych informowano o istniejącym przy ołtarzu wizerunku Ukrzyżowanego Chrystusa Pana. Powyższe okoliczności przy identyfikacji poszczególnych patrociniów wymusiły zastosowanie pewnego rodzaju schematu. Brane były pod uwagę tylko te, które zajmowały centralne miejsce w ołtarzu, na zasuwie oraz wizerunki świętych zlokalizowanych nad centralnym miejscem w ołtarzu. Na przestrzeni lat niektóre z obiektów sakralnych przestały istnieć (kościół: św. Piotra w Radomiu, św. Wojciecha w Kielcach, w Ciepłej, Gąsawach i Dębnie [przez pewien czas], na Świętym Krzyżu, św. Otolii [Otylii?] pod Krzyżanowicami, Dziekanowie, Karczowie, natomiast parafia w Dąbrowie na mocy postanowienia biskupa Piotra Myszkowskiego w 1578 roku została inkorporowana przez bodzentyński ośrodek duszpasterski), co całkowicie uniemożliwiło zrekonstruowanie palety tamtejszych wezwań ołtarzowych.

Na obszarze prepozytury kieleckiej i dekanatu radomskiego najpopularniejszym wezwaniem było „ogólne” patrocinium Najświętszej Marii Panny. W dalszej kolejności uplasowały się wezwania: św. Anny, św. Antoniego z Padwy, św. Mikołaja, Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i innych. Należy jednak w tym miejscu zaznaczyć, że prezentowana czołówka wyglądałaby, przynajmniej częściowo, inaczej, gdyby zachowało się

Tabela 1. Zestawienie najpopularniejszych patrociników z terenu prepozytury kieleckiej i dekanatu radomskiego

Patrocinium	Kościół	Kaplica	Ołtarz główny	Ołtarz boczny	Razem
Najświętsza Maria Panna	11	3	22	32	68
Św. Anna	2	3	3	29	37
Św. Antoni	–	1	–	25	26
Św. Mikołaj	4	1	2	18	25
Wniebowzięcie N. Marii Panny	8	–	11	5	24
Św. Stanisław	7	1	3	11	22
Św. Jan Chrzciciel	7	–	6	9	22
Niepokalane Poczęcie N. Marii Panny	1	–	4	15	20
Św. Katarzyna	4	–	2	5	11
Św. Wojciech	3	1	1	6	11
Św. Michał	3	–	2	7	12
Wszyscy Święci	5	–	2	3	10

więcej źródeł pochodzenia średniowiecznego. Dotyczy to zwłaszcza kultów charakterystycznych dla późnego średniowiecza, takich jak św. Anna czy św. Antoni.

Przechodząc do zagadnienia trwałości wezwań kościelnych i ołtarzowych, warto odpowiedzieć na pytanie, czy pierwotne wezwania z upływem czasu ulegały zapomnieniu, czy może jedynie usuwały się w cień, tym samym oddając pola w danym momencie bardziej popularnym kultom?

Pewną grupę stanowiły kościoły, których wezwanie uległo niewielkiej modyfikacji. Były to zazwyczaj patrocinia maryjne „ogólne”, po pewnym czasie zastąpione wezwaniem Wniebowzięcia N. Marii Panny (Świętomarza, Kielce – kolegiata, prawdopodobnie Iłża, Potok). Jednakże w pierwszej z wymienionych osad jako tytuł świątyni w dwóch wizytacjach z 1597 roku zostało ponownie podane patrocinium Najświętszej Maryi Panny⁵ W jednym przypadku (Waśniów) patrocinium piotrowe ustąpiło

⁵ Świętomarza: J. Długosz, *Liber beneficiorum* [dalej: Dlb.] 2, s. 462, *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej do roku 1529* (tzw. *Liber Retaxationum*) [dalej: LR] s. 353. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie [dalej: AKMKr] A. V. Cap. 8, (1957), s. 12–14, A. V. Cap. 65, (1597), s. 510, Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], II DB–I/1, (1738–1739), s. 1, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 3, A. V. Cap. 37, (1748), s. 6–8, *Tabella eorum super quibus in visitatione inquirendum est* (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 15, Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu [dalej: ADS], *akta Wizytacji Generalnej Dekanatu Soleckiego, Bodzentyńskiego i Kijskiego* (1782), s. 120–121, Kielce – kolegiata: Dlb. 2, s. 456, AKMKr A. V. Cap. 9, (1598), s. 467–468, ADK PKK 25 (1694), Iłża: Dlb. 2, s. 481, AKMKr A. V. Cap. 9, (1598), s. 525, A. V. Cap. 27, (1739), s. 597 (515) – 599 (517), Potok: Dlb. 2, s. 465,

miejsca wezwaniu św. Piotra i Pawła⁶ Bardzo ciekawie prezentują się przypadki tych kościołów, dla których źródła podają wezwanie złożone. Pierwszy z nich znajduje się w Krynkach. W zachowanym dokumencie z 1430 roku wymienione są Narodzenie, Zwiastowanie, Nawiedzenie, Wniebowzięcie N. Marii Panny, które to tajemnice weszły w skład tytułu świątyni. W *Liber beneficiorum* Długosz wskazał św. Marcina jako patrona parafii, który nie został wzmiankowany w powyższym dyplomie. Przeszło wiek później autor wizytacji wspomniał tylko o Narodzeniu N. Marii Panny jako wezwaniu kościoła kryńskiego, stanowiącego partykułę wezwania znanego z 1430 roku. Ograniczając się jedynie do źródeł, których metryka nie przekracza XVI wieku, można odnieść wrażenie, że wezwania kościelne, przynajmniej w niektórych przypadkach, ulegały dość częstym zmianom. Stanowisko to jednak zdezaktualizuje się z chwilą, gdy zostaną uwzględnione również źródła nowożytne. W nich bowiem odnotowane są zarówno wezwania z lat 30. XV wieku (fragment: Narodzenie, Wniebowzięcie N. Marii Panny, Najświętsza Maria Panna), jak i wezwanie długoszowe (św. Marcin)⁷ Podobne zjawisko miało miejsce w Szydłowcu. W 1401 roku tamtejszy kościół nosił podwójne wezwanie Najświętszej Marii Panny i św. Zygmunta, ale Długosz, podobnie jak autor wizytacji z 1617 roku, wspominał już tylko o tym ostatnim. Wiadomo jednak, że pamięć o Najświętszej Marii Pannie w świadomości parafian była ciągle żywa, gdyż w 1711 roku obok św. Zygmunta wraz ze Świętą Trójcą znów występowała w roli patronki parafii. W młodszej o kilkanaście lat wizytacji tytuł kościoła ograniczony jest już tylko do św. Zygmunta⁸ W 1309 roku borkowickiemu ośrodkowi duszpasterskiemu wspólnie patronowali św. Mateusz i św. Marcin. Źródło o niecały wiek późniejsze zarejestrowało wezwanie składające się z patrocinium św. Ma-

AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 515–516, ADK II DB: I/1, (1738–1739), s. 45, 312, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 65–66, 361 (313), A. V. Cap. 37, (1748), s. 54–56, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 12.

⁶ Dlb. 2, s. 471, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 515, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 89, 426, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 465 (417), 466 (418), A. V. Cap. 37, (1748), s. 147–149, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 35.

⁷ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej* [dalej: ZDKK] 2, nr 300, (1430), s. 161–162, Dlb 2, s. 486, AKMKr A. V. Cap. 30, (1610), s. 267–368 (31–34) A. V. Cap. 65, (1597), s. 513–514, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 122, 534, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 572 (490), 573 (491), A. V. Cap. 37, (1748), s. 188–191, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 24.

⁸ *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława* [dalej: KDCK] 2, nr 448, (1401), s. 248, Dlb. 2, s. 524, ADS I 1438 (833), (1538), s. 225, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 282, A. V. Cap. 14, (1598), s. 6, A. V. Cap. 59, (1617), s. 14–17, A. V. Cap. 17, (1717), s. 240–241, A. V. Cap. 21, (1721), s. 27–28, A. V. Cap. 24, (1736), s. 66–68, A. V. Cap. 38, (1747), s. 73–75, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 9.

teusza, Najświętszej Marii Panny i św. Krzyża. Narzędzie Męki Chrystusa w kolejnych źródłach, poczynając od *Liber beneficiorum*, było wskazywane jako tytuł świątyni⁹ Kościół w Świętej Katarzynie nosił wezwanie Trójcy Świętej, Najświętszej Marii Panny oraz św. Katarzyny do czasu tragicznego w skutkach pożaru. Po odrestaurowaniu, częściowo zmieniono i poszerzono jego tytuł, który brzmiał: Święta Trójca, Niepokalane Poczęcie N. Marii Panny, św. Franciszek, św. Katarzyna i Jedenaście Tysięcy Dziewic Męczennic¹⁰. Jedynie Krzyżanowice i Łągów stanowią wyjątek. Wiadomo bowiem, że w drugiej połowie XV wieku Krzyżanowice miały za patronów Wszystkich Świętych i Najświętszą Marię Pannę, a począwszy od 1597 roku na kartach źródeł jako patron parafii widnieją jedynie Wszyscy Święci¹¹. Natomiast w drugiej z wymienionych osad, po zamianie pierwotnego tytułu tamtejszego kościoła (Najświętsza Maria Panna), w 1597 roku w skład wezwania weszły patrocinia św. św. Michała i Zygmunta. Jedna z nowożytnych wizytacji (1610) podaje wezwanie składające się z św. św. Michała, Zygmunta i Wita, podczas gdy inne informują już tylko o pierwszym z nich¹².

Zmiany w tytulaturze zachodziły również w grupie kościołów, które obdarowane były (przynajmniej na początku) tylko pojedynczym wezwaniem. Można tu przywołać przykład kościoła klasztornego na Świętym Krzyżu. M. Derwich w opracowaniu dziejów opactwa świętokrzyskiego zdecydowanie opowiadał się za tym, że między 1351 a 1361 rokiem dotychczasowe wezwanie Świętej Trójcy usunięto na rzecz św. Krzyża¹³. Wydaje się jednak, że wzmianka Długosza o tym, że kościół ten już w momencie fundacji dostał zdwojone wezwanie Świętej Trójcy i św. Krzyża¹⁴, dowodziłaby raczej tego, że druga część tegoż wezwania zo-

⁹ *Zbiór dokumentów małopolskich* [dalej: ZDM] 4, nr 890, (1309), s. 33–34, J. Wiśniewski, *Dekanat konecki. Monumenta dioecesis sandomiriensis* ser. 4, Radom, 1913, (1400), s. 327–328 (zbiór dokumentów), Dlb. 2, s. 517, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598) s. 281, A. V. Cap. 14, (1598), s. 1, A. V. Cap. 21, (1721), s. 37, A. V. Cap. 24, (1736), s. 94–96, A. V. Cap. 38, (1747), s. 111–113, *Tabella eorum...*, (pol. XVIII w.), t. 1, tab. 1.

¹⁰ Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie [dalej: APBKr] M–13, (1478), s. 157, 159, 171, M–2, (1539), s. 133, M–25, (1583), s. 87.

¹¹ Dlb. 2, s. 475, Dlb. 3, s. 26, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 512, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 146, 551, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 189 (141)–190 (142), 589 (507)–590 (508), A. V. Cap. 37, (1748), s. 222–224, *Tabella eorum...*, (pol. XVIII w.), t. tab. 25.

¹² *Kodeks dyplomatyczny Małopolski* [dalej: KDM] 2, nr 399, (1230), s. 45, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, A. V. Cap. 30, (1610), s. 386–387 (69–72), ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 73, 334, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 104–105, 383 (335), A. V. Cap. 37, (1748), s. 26–28, *Tabella eorum...*, (pol. XVIII w.), t. 4, tab. 9, *ADS Akta Wizytacji...*, (1782), s. 144.

¹³ Por. M. Derwich, *Benedyktynski klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu* Warszawa–Wrocław, 1992, s. 254 n.

¹⁴ Dlb. 3, s. 228.

stała jedynie dopisana do pierwszej. Natomiast obecność w klasztorze relikwii Drzewa Krzyża Świętego sprawiła, że patrocinium to stało się bardziej popularne, dzięki czemu trafiło do źródeł. Długosz odnotował aktualnie obowiązujące wezwanie i odniósł je do początków XI wieku, kiedy to, jego zdaniem, miała powstać świętokrzyska placówka benedyktyńska. Kolejną egzemplifikacją jest świątynia w Wierzbicy, która w drugiej połowie XV wieku nosiła wezwanie św. Idziego. Jednak przed 1598 rokiem dokonano zmian w wezwaniu, gdyż w wizytacji z tego okresu, jak również w późniejszej (1617 r.) wzmiankowana jest św. Anna jako tamtejsza patronka. Tymczasem akta wizytacyjne z 1721, a za nimi kolejne z 1747 roku nieoczekiwanie zarejestrowały wezwanie złożone: św. Stanisława i św. Idziego. W międzyczasie (1736 r.), ponownie samotnie, pojawiło się przy tym kościele patrocinium św. Idziego¹⁵. Ciekawie prezentują się dzieje wezwania w Bodzentynie. Pierwotnie, tuż po wystawieniu, tamtejszy kościół nosił wezwanie św. Ducha. Przeszło sto lat później księga uposażeń biskupstwa krakowskiego zarejestrowała, jak się okazało, stałe wezwanie Wniebowzięcia N. Marii Panny. Ale pod koniec XVI wieku (1598), obok niego pojawiło się patrocinium św. Marii Magdaleny, a już w czasach nowożytnych (XVIII w.) św. Stanisława (brak wzmianki na temat św. Marii Magdaleny)¹⁶.

Przedstawione przykłady świadczą raczej na korzyść teorii głoszącej, że żadne z figurujących patrociniów kościelnych nie uległo zapomnieniu. Pamięć o nim na terenie parafii była trwała, a do źródeł pisanych przedostawały się tylko te, które w momencie spisywania poszczególnych świadectw były najbardziej popularne. Być może wynikało to również z przyczyn czysto praktycznych – pisarz ograniczał się do niezbędnego minimum podczas wyliczania całego zespołu świętych, wchodzących w skład wezwania kościelnego. Dowodów na poparcie tych supozycji dostarcza sam Jan Długosz, który podał w *Liber beneficiorum*, że kościół klasztorny w Wąchocku funkcjonował pod patronatem Najświętszej Marii Panny, podczas gdy w innym ze swoich dzieł w tej roli obsadził św. Floriana¹⁷. W 1417 roku przy kościele parafialnym w Zakrzowie zostało wymienione najprawdopodobniej jego pełne wezwanie, w skład

¹⁵ Dlb. 2, s. 516, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 285, A. V. Cap. 14, (1598), s. 15, A. V. Cap. 59, (1617), s. 10–11, A. V. Cap. 21, (1721), s. 20–21, A. V. Cap. 24, (1736), s. 49–50, A. V. Cap. 38, (1747), s. 63–65, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 10.

¹⁶ ZDM 4, nr 948, (1355), s. 97–99, Dlb. 2, s. 460, AKMKr A. V. Cap. 8, (1597), s. 4–7, A. V. Cap. 9, (1598), s. 503–504, A. V. Cap. 30, (1610), s. 408–411 (113–119), A. V. Cap. 17, (1711), s. 401, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 10–11, 219–221, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 17–18, 268 (220)–270 (222), A. V. Cap. 37, (1748), s. 107–110, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.) t. 4, tab. 4.

¹⁷ Dlb. 3, s. 400, J. Długosz, *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae 5–6, Varsaviae*, 1973, s. 119.

którego wchodzi: Jedenaście Tysięcy Dziewic, św. Andrzej, Nawiedzenia N. Marii Panny, św. Jan Ewangelista, św. Elżbieta, Dziesięć Tysięcy Ry-cerzy i Męczenników, św. Dorota, św. Małgorzata i św. Wawrzyniec. To samo zestawienie powtórzyły dwie wizytacje nowożytne, wzbogacając je jeszcze o św. Jana Chrzciciela, podczas gdy pozostałe (1598, 1617, 1711, 1747 r.) ograniczyły się tylko do jednego patrocinium (odpowiednio: Wniebowzięcie N. Marii Panny, św. Andrzej Apostoł, św. Jan Chrzciciel i św. Jan Apostoł i Ewangelista)¹⁸.

O tym, że do dotychczasowych patrociniów kościelnych dopisywano kolejne, przekonują również przypadki pochodzące już z okresu nowo-żytnego. W większości przekazów źródłowych dotyczących Baćkowic, św. Mikołaj wymieniany jest jako patron tamtejszej parafii. Dwie wizyta-cje (1597 r.) podają zdwojone wezwanie – św. św. Mikołaj i Mateusz. Na-tomiast w kolejnej z 1610 roku wzmiankowany jest tytuł złożony ze św. św. Mikołaja, Mateusza, Wawrzyńca, Piotra i Pawła, Bartłomieja, Marii Magdaleny, Barbary i Agnieszki¹⁹. Wezwanie w Iłży (Wniebowzięcie N. Marii Panny) można by traktować jako niezwykle trwałe. Jednakże wspomniana już wizytacja z 1610 roku dostarcza niezwykle ciekawych informacji. Pisarz zanotował, że kościół iłżecki aktualnie posiada wezwa-nie Najświętszej Marii Panny i św. Władysława, ale jakiś czas temu wy-różniał się patrocinium św. Jana Chrzciciela²⁰. We wszystkich dostępnych źródłach jako patronka parafii w Mychowie wymieniana jest św. Kata-rzyna, poza jednym, w którym (1610 r.) obok niej wskazano też św. Jana Ewangelistę²¹. Kolejny przykład pochodzi z Wysokiej. Według dostę-pnych źródeł, tamtejszy kościół był pod wezwaniem św. Mikołaja. Nie-oczekiwanie jednak, w jednym z protokołów wizytacyjnych (1617 r.) wymieniono św. Michała²². Przy kościele w Chybicach od 1362 roku

¹⁸ ZDM 5, nr 1289, (1417), s. 187–189, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 288, A. V. Cap. 14, (1598), s. 27–28, A. V. Cap. 59, (1617), s. 26–27, A. V. Cap. 17, (1711), s. 265–266, A. V. Cap. 21, (1721), s. 44–45, A. V. Cap. 24, (1736), s. 116–117, A. V. Cap. 38, (1747), s. 30–31, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 14.

¹⁹ Dlb. 1, s. 623, Dlb. 2, s. 468, AKMKr A. V. Cap. 8, (1597), s. 49–50, A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, A. V. Cap. 30, (1610), s. 388–390 (74–77), A. V. Cap. 17, (1711), s. 395, ADK II DB-I/1, (1738–1739), s. 77, 347, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 109–110, 395 (347), A. V. Cap. 37, (1748), s. 31–33, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 1, *ADS Akta Wi-zytacji...*, (1782), s. 150.

²⁰ AKMKr A. V. Cap. 30, (1610), s. 360–364 (18–26).

²¹ AKMKr A. V. Cap. 1, (1592), s. 56, A. V. Cap. 65, (1597), s. 515, A. V. Cap. 30, (1610), s. 372–373 (41–44), ADK II DB-I/1, (1738–1739), s. 133, 518, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 175 (127)–176 (128), A. V. Cap. 37, (1748), s. 169–171, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 29.

²² Dlb. 2, s. 521, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 284, A. V. Cap. 14, (1598), s. 12, A. V. Cap. 59, (1617), s. 11–13, A. V. Cap. 21, (1721), s. 25, A. V. Cap. 24, (1736), s. 59–60, A. V. Cap. 38, (1747), s. 121–122, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. tab. 13.

zawsze wymieniana była św. Małgorzata jako patronka parafii. Nieoczekiwanie jednak dwie wizytacje z 1739 roku, w miejscu gdzie notowano wezwanie, przywołały św. Dorotę (co ciekawe, te same wizytacje na innej stronie, zgodnie z tamtejszą tradycją, podają informację o patrociniu św. Małgorzaty)²³ W Mircu przez cały okres średniowiecza patronem parafii był św. Leonard, ale później dostrzegalna jest analogia w stosunku do parafii chybieckiej. W tych samych protokołach wizytacyjnych z 1739 roku znajduje się wzmianka o św. Leonardzie, podczas gdy na innej stronie – o św. Annie jako opiekunach tamtejszej parafii. Natomiast w połowie XVIII wieku ponownie samotnie funkcję tę pełnił święty znad Loary²⁴. Św. Wincenty, podobnie jak św. Leonard, przez całą epokę wieków średnich był samodzielnym patronem kościoła w Starej Słupii. Przed 1711 rokiem u jego boku pojawił się na stałe św. Anasztazy²⁵ Wezwanie św. Idziego w Tarczku, należące do najstarszych, również zostało zdublowane dopiero w okresie nowożytnym (przed 1739 r.) poprzez dopisanie patrociniu św. Stanisława. Godne uwagi jest to, iż te same wizytacje z lat 30. XVIII wieku w innym miejscu oraz późniejsza (1748 r.) nadal wymieniają jedynie Świętego z Prowansji²⁶ Przed 1711 rokiem dotychczasowy tytuł św. Małgorzaty kościoła we Wzdole został poszerzony o patrociniu św. Jana Kantego i Wniebowzięcia N. Marii Panny. Po wspomnianej dacie jako wezwanie kościelne także pojawia się samodzielnie patrociniu Wniebowzięcia N. Marii Panny²⁷ Ostatnia taka sytuacja miała miejsce w Wolanowie, kiedy do dotychczasowego patrociniu św. Doroty dołączono nieznane dotąd w tej miejscowości wezwanie św. Jana Apostoła i Ewangelisty (1747 r.)²⁸.

²³ KDM 3, nr 752, s. 154–155, tamże: nr 833, s. 242–243, Dlb. 2, s. 490, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 510–511, ADK II DB–II/1, (1738–1739), s. 85, 420, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 119–120, 459 (411), A. V. Cap. 37, (1748), s. 135–137, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 21.

²⁴ Dlb. 2, s. 479, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 512, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 141, 543, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 185–186 (137), 582 (500)–583 (501), *Tabella eorum...*, (poł. XVIII), t. 4, tab. 28.

²⁵ Dlb. 2, s. 489, Dlb. 3, s. 231, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 511, A. V. Cap. 17, (1711), s. 421, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 5–6, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 11–12, A. V. Cap. 37, (1748), s. 21–22, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII), t. 4, tab. 13.

²⁶ Dlb. 2, s. 460–461, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 509, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 3, 213, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 6–7, 261 (213)–263 (314), A. V. Cap. 37, (1748), s. 1–2, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 16, *ADS Akta Wizytacji...*, (1782), s. 118.

²⁷ Dlb. 2, s. 491, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 507, ADK II PW–X/31, (1711), s. 35, II DB–I/1, (1738–1739), s. 17, 408, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 447 (399)–448 (400), *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 36, *ADS Akta Wizytacji...*, (1782), s. 111.

²⁸ AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 287, A. V. Cap. 14, (1598), s. 23, A. V. Cap. 21, (1721), s. 14–15, A. V. Cap. 24, (1736), s. 36, A. V. Cap. 38, (1747), s. 50–52, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 11.

Niektóre kultury były szczególnie silne. Chodzi tu przede wszystkim o wezwania Wszystkich Świętych oraz św. św. Jana Chrzciciela, Stanisława, Wojciecha, Katarzyny i Mikołaja. Pierwsze z wymienionych w niezmienionej formie przetrwało w pięciu przypadkach: Jarosławice, Brzeziny, prawdopodobnie Gąsawy (przez pewien czas obiekt nieistniejący), Bardo, Łysiec (obiekt nieistniejący)²⁹ Św. Jan Chrzciciel samotnie (!) patronował aż sześciu kościołom: Pawłów, prawdopodobnie Ciepła³⁰ (obiekt nieistniejący), Grzegorzowice, Nowy Radom, Jastrząb, Mniszek³¹, św. Stanisław – czterem: Chlewiska, Nowa Cerkiew, Szumsko, Tulim³², św. Wojciech – trzem: Kielce (obiekt nieistniejący), Momina, Kowala Stępcocina³³, św. Katarzyna – dwu: Św. Katarzyna (obiekt nieist-

²⁹ Jarosławice: AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 286–287, A. V. Cap. 21, (1721), s. 42–43, A. V. Cap. 24, (1736), s. 111–112, A. V. Cap. 38, (1747), s. 35–36, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 4, Brzeziny: AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 29, 268, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 42, 317 (269)–318 (270), A. V. Cap. 37, (1748), s. 89–91, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 5, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 229, Gąsawy: ADK II DB–I/1, s. 496, Bardo: Dlb. 1, s. 454, 471, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 71, 329, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 100–101, 377 (329)–378 (330), A. V. Cap. 37, (1748), s. 40–41, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 2, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 158, Łysiec: ZDM 2, nr 390, s. 69–72.

³⁰ Por. M. Derwich, *Ciepła – nieznaną prepozytura benedyktyńska*, „Nasza Przeszołość” 75:1991, s. 53.

³¹ Pawłów: AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 511, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 102, 450, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 488 (440)–489 (441), A. V. Cap. 37, (1748), 141–143, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 30, Grzegorzowice: Dlb. 2, s. 488–489, Dlb. 3, s. 417, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 99, 446, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 483 (435)–484 (436), A. V. Cap. 37, (1748), s. 129–130, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 22, Nowy Radom: Dlb. 2, s. 513, ADS I 1438 (833), (1545 r.), 341, AKMKr A. V. Cap. 9, (1598) s. 551–552, A. V. Cap. 21, (1721), s. 1–2, A. V. Cap. 24, (1736), s. 11–12, A. V. Cap. 38, (1747), s. 1–3, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 8, Jastrząb: Dlb. 2, s. 487, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 512, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 116, 487, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 525 (463)–526 (464), A. V. Cap. 37, (1748), s. 229–231, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 23, Mniszek: AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 286, A. V. Cap. 14, (1598), s. 20–23, A. V. Cap. 21, (1721), s. 39–40, A. V. Cap. 24, (1736), s. 104, A. V. Cap. 38, (1747), s. 39–40, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 6.

³² Chlewiska: Dlb. 2, s. 518, Archiwum Kapituły Katedralnej Sandomierskiej [dalej: AKKS], Perg. sygn. 127, (1532), AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 281–282, A. V. Cap. 14, (1598), s. 3, A. V. Cap. 21, (1721), s. 49–50, A. V. Cap. 24, (1736), s. 87–88, A. V. Cap. 38, (1747), s. 100–101, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 3, Nowa Cerkiew: AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 287–288, A. V. Cap. 14, (1598), s. 25, A. V. Cap. 21, (1721), s. 11–12, A. V. Cap. 24, (1736), s. 28–29, A. V. Cap. 38, (1747), s. 19–20, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 2, Szumsko: LR, (1529), s. 384, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 61, 318, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 87–88, 366 (318)–367 (319), A. V. Cap. 37, (1748), s. 48–49, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 14, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 166–167, Tumlin: ADK II DB–I/1, s. 24, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 35.

³³ Kielce: Dlb. 1, s. 449, 452, Momina: BP 5, (321), (1434), s. 55, Dlb. 2, s. 469, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 515, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 95, 437, AKMKr A. V. Cap.

niejący), Nowy Radom (kościół klasztorny)³⁴ oraz św. Mikołaj: Dębno, Szewna³⁵. Od czasów średniowiecza aż po epokę nowożytną wezwania tych kościołów nie uległy najmniejszej zmianie. Do trwałych wezwań, pojawiających się pojedynczo na terenie prepozytury kieleckiej i dekanatu radomskiego należą również: św. Piotr (Stary Radom, obiekt nieistniejący), św. Wacław (Stary Radom), św. Michał (Daleszyce), św. Władysław (Kunów), św. Maria Magdalena (Dąbrowa, obiekt nieistniejący), św. Dorota (Zbelutka), św. Wawrzyniec (Nowa Słupia), św. Bartłomiej (Wsoła), św. Elżbieta (Wąchock), św. Otolia (obok Krzyżanowic)³⁶.

27, (1739) s. 475 (427)–476 (428), A. V. Cap. 37, (1748), s. 156–157, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 27, Kowala Stępcocina: Dlb. 2, s. 519, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 285–286, A. V. Cap. 14, (1598), s. 17–18, A. V. Cap. 21, (1721), s. 16–17, A. V. Cap. 24, (1736), s. 41–43, A. V. Cap. 38, (1747), s. 57–58, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 5.

³⁴ Mychów: AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 515, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 133, 518, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 175 (127)–176 (128), A. V. Cap. 37, (1748), s. 169–171, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 29, Św. Katarzyna: APBKr M–2, (1399), s. 131–132, M–26, (1399), s. 19–21, M–13, (1399), s. 185, Nowy Radom: APBKr M–25, (1472), s. 80.

³⁵ Wysoka: Dlb. 2, s. 521, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 284, A. V. Cap. 14, (1598), s. 12, A. V. Cap. 21, (1721), s. 25, A. V. Cap. 24, (1736), s. 59–60, A. V. Cap. 38, (1747), s. 121–122, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. tab. 13, Dębno: *Bullarium Poloniae* [dalej: BP] 6, (1881), (1463), s. 401, Dlb. 464, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 510, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 217–218, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 10–11, 266 (218), (w dwóch ostatnich przypadkach – ówczesne wezwanie kaplicy), A. V. Cap. 37, (1748), s. 11–13, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 8, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 125–126, Szewna: Dlb. 1, s. 462, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 514, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 137, 521, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 180 (132)–181 (133), 559 (477)–560 (478), A. V. Cap. 37, (1748), s. 161–164, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 33, Baćkowice: Dlb. 1, s. 623, Dlb. 2, s. 468, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 77, 347, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 109–110, 395 (347), A. V. Cap. 37, (1748), s. 31–33, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 1, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 150.

³⁶ Stary Radom (św. Piotr): KDKK 1, nr 34, (1252), s. 42, *Monumenta Poloniae Vaticana* [dalej: MPV] 1, (1325–1327), s. 170, Stary Radom (św. Wacław): AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 289, A. V. Cap. 21, (1721), s. 8–9, A. V. Cap. 24, (1736), s. 1–2, A. V. Cap. 38, (1747), s. 14–15, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1, tab. 7, Daleszyce: Dlb. 2, s. 457, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 515, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 32, 277, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 46–47, 325 (277)–326 (278), A. V. Cap. 37, (1748), s. 72–74, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 7, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 214–215, Kunów: Dlb. 2, s. 476, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 514, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 125, 499, AKMKr A. V. Cap. 37, (1748), s. 174–177, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 26, Dąbrowa: Dlb. 2, s. 461–462, Zbelutka: Dlb. 2, s. 466, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 516, ADK II DB–I/1, (1738–1739) s. 67, 324, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 95–96, 372 (324)–373 (325), A. V. Cap. 37, (1748), s. 43–44, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 20, ADS *Akta Wizytacji...*, (1782), s. 162, Nowa Słupia: Dlb. 2, s. 489, Dlb. 3, s. 230, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 511, A. V. Cap. 27, (1739), s. 12–13, A. V. Cap. 37, (1748), s. 16–18, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 13, Wsoła: Dlb. 2, s. 534, AKMKr A. V. Cap. 65, (1598), s. 288–289, A. V. Cap. 14, (1598), s. 30, A. V. Cap. 21, (1721), s. 46–47, A. V. Cap. 24, (1736), s. 124–125, A. V. Cap. 38, (1747), s. 26–27, *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 1,

O wiele trudniej jest przedstawić pełną paletę średniowiecznych patrocinów ołtarzowych. Dostępny materiał źródłowy umożliwia jednak postawienie kilku hipotez dotyczących tego tematu.

Dzięki zachowanym zestawieniom wezwań altaryjnych dla czterech ośrodków miejskich (Kielce – kolegiata, Bodzentyn, Iłża, Nowy Radom) z końca XVI wieku, można prześledzić zmiany, jakie zachodziły w tytularcie poszczególnych ołtarzy. Pozwalają też na stwierdzenie, że w okresie średniowiecza, niektóre z ołtarzy posiadały więcej niż jednego patrona. Wiadomo jednak, że źródła, podobnie jak w przypadku kościołów, nie były zbyt dokładne w szczegółowym informowaniu na temat wezwań ołtarzy. Według wizytacji z 1598 roku w kościele bodzentyńskim stał ołtarz o złożonym wezwaniu: św. Jana Chrzciciela, Zwiastowania N. Marii Panny, św. św. Katarzyny, Stanisława, Sebastiana i Hieronima. Skądinąd, pewne jest, że wymieniony zestaw świętych był znany przynajmniej od 1502 roku. Jednakże, dokładnie z tego samego roku pochodzi wzmianka, a za nią kolejne, w których, w informacji o tym ołtarzu, podane jest tylko i wyłącznie patrocinium św. Jana Chrzciciela³⁷. W okresie nowożytnym widać analogiczną sytuację w kościele iłżeckim. Wizytacja z 1739 roku w jednym miejscu wspomina o Świętej Trójcy i św. Stanisławie jako wezwaniu jednego z ołtarzy, ale na innej stronie tegoż źródła występuje już tylko pierwsza część owego tytułu. W 1740 roku obok Świętej Trójcy znalazł się św. Michał, podczas gdy świadectwo pochodzące 1758 roku sygnalizuje wyłącznie obecność św. Stanisława³⁸. Takie przykłady można mnożyć. Tutaj odwołano się tylko do dwóch, mających na celu zobrazować w tej kwestii nonszalancję średniowiecznych i nowożytnych skrybów.

Znamienny jest fakt, że święci zarejestrowani jako współpatroni danego ołtarza pod koniec wieków średnich, ci, których kult wówczas dopiero kiełkował, w epoce nowożytnej cieszyli się posiadaniem własnego ołta-

tab. 12, Wąchock (św. Elżbieta): Dlb. 2, s. 478, Dlb. 3, s. 402, AKMKr A. V. Cap. 65, (1597), s. 511–512, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 463–464, AKMKr *Tabella eorum...*, (poł. XVIII w.), t. 4, tab. 34, obok Krzyżanowic (św. Otolia): ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 557.

³⁷ Pełne wezwanie: J. Wiśniewski, *Dekanat iłżecki. Monumenta dioecesis sandomiriensis* 1, Radom, 1909–1911, (1502), s. 9 (zbiór dokumentów), AKMKr Acta Episcopalia Cracoviensis [dalej: A. Ep.] 18, (1540), s. 340, A. V. Cap. 9, (1598), s. 503–504, tylko wezwanie św. Jana Chrzciciela: AKMKr Acta Officialia Cracoviensis [dalej: A. Off.] vol. 21, (1502), s. 344–345, A. Ep. 31, (1579), s. 139, A. Off. vol. 111, (1592), s. 55–56, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 219–221, AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 268 (220)–270 (222), A. V. Cap. 37, (1748), s. 107–110, ogólnie św. Jana: A. Off. vol. 76, (1541), s. 25.

³⁸ Św. Stanisław: AKMKr A. Ep. 44, (1627), s. 167, A. Ep. 70, (1689), s. 347–348, 539–541, A. Ep. 72, (1693), s. 337–338, A. V. Cap. 27, (1739), s. 206 (153), J. Wiśniewski *Dekanat iłżecki...*, (1758), s. 64–65, św. Stanisław, Św. Trójca: AKMKr A. Ep. 44, (1628), s. 319–323, ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 161, Św. Trójca: AKMKr A. V. Cap. 27, (1739), s. 597 (515)–599 (517), Św. Trójca, św. Michał: J. Wiśniewski, *Dekanat iłżecki...*, (1740), s. 65.

rza. Jako przykład można przywołać wezwanie św. Sebastiana: wymieniony w 1598 roku w gronie świętych przy jednym z ołtarzy kościoła bodzentyńskiego, w 1610 roku prezentuje się już jako samotny patron altarii³⁹ W 1678 roku kolegiatę kielecką wzbogacono o kolejny ołtarz dedykowany św. Męczennikowi⁴⁰. Mocno ugruntowaną pozycję mają też takie kulty, jak św. Anna oraz św. Stanisław, które przetrwały próbę czasu i nadal budziły zaufanie wśród lokalnych społeczności. Niekwestionowanym liderem były wezwania maryjne, „ogólne” wraz z wszelkimi ich odmianami. Pod koniec epoki średniowiecza i później, odczuwalny jest również narastający kult dla cudownych obrazów, który wkomponował się w ogólny nurt panujący wówczas w innych regionach kraju.

Porównując dostępne dla czterech ośrodków miejskich zestawienia wezwań ołtarzy z końca XVI wieku z tymi z XVIII wieku, bez trudu można dostrzec ogromną różnorodność cechującą obie kolekcje. Średniowieczne kościoły przeciętnie posiadały od 3 do 5 ołtarzy⁴¹. Ustalenia te potwierdzają dane pochodzące z końca XVI wieku, dostępne dla dekanatu radomskiego. Tylko bardziej znaczące miejscowości wyróżniały się większą liczbą altarii. Tam też najwięcej ich przybyło w czasach nowożytnych. W innych, mniejszych osadach ta różnica nie jest tak widoczna, bowiem kościoły utrzymały taki sam stan posiadania ołtarzy bądź też zwiększyły go o jeden lub dwa egzemplarze. Wydaje się, że powyższe wnioski można też odnieść do obszarów prepozytury kieleckiej. W świetle tego prawdopodobne jest, że również zmiany w wezwaniach ołtarzy zachodziły głównie w ośrodkach wiodących, podczas gdy kościoły wiejskie wykazywały w tej materii większą stagnację. Co najwyżej dostawiano kolejne altarie, dedykując je świętym nowożytnym. Dużą ostrożność należy wykazywać w stosunku do patrociniów charakterystycznych dla przełomu badanych epok. Kierując się powyższymi kryteriami, można wyrobić sobie zdanie na temat doboru wezwań ołtarzy kościelnych w okresie średniowiecza. Jednak trzeba przy tym pamiętać, że stare, średniowieczne patrocinia nie wyszły z użycia w okresie nowożytnym, i że dany ołtarz o takiej matryce może nosić wezwanie typowe dla poprzedniej epoki. Mimo to, badacze studiujący tytuły kościołów i ołtarzy na podstawie źródeł, których dzieje nie sięgają średniowiecza, w sposób znaczący przyczyniają się do pogłębiania wiedzy mediewistycznej z tego zakresu.

³⁹ AKMKr A. V. Cap. 9, (1598), s. 503–504, A. V. Cap. 30, (1610), s. 408–411 (113–119), ADK II DB–I/1, (1738–1739), s. 219–221.

⁴⁰ ADK PK–16, (1678), s. 51–52, ADK PK–16, (1679), s. 53–54, AKMKr A. Ep. 66, (1679), s. 115, ADK PKK–25, (II poł. XVIII w.).

⁴¹ Por. E. Wiśniowski, *Kościół parafialny i jego funkcje społeczne w średniowiecznej Polsce*, „Studia Theologica Varsaviensia” 7:1969, s. 212.

DEDICATIONS IN KIELCE PROVOSTRY
AND RADOM DEANERY IN THE PRE-PARTITION PERIOD

S u m m a r y

The present article presents the dedications occurring between 11th and 18th century in the area of Kielce provostry and Radom deanery – the units of church administration embraced by Kraków diocese and located in the south-eastern part of Poland. The article depicts a group of churches' and selected altars' invocations. Owing to this, it was possible to choose the oldest and the most popular cults in the indicated area. Such a ready list of invocations was also used to analyse particular churches' and altars' invocations. Among others, their durability was considered – whether a given dedication was disappearing or was just becoming less popular. Moreover, the so called complex dedications were examined. Besides, the cults, which were deeply rooted in the area of Kielce provostry and Radom deanery and considerably affected the stagnation in numerous sacral objects' invocations, were taken into consideration.